

Jan Vermaat

Hier is het volgende interview met Jan Vermaat. Lees het prachtige verhaal van deze beelden, over de wijze waarop Jan in zijn onderhoud voorzorg en over werken die wel of niet werden uitgevoerd.

[Klik hier](#) om het vorige interview terug te lezen.

III

We pakken de draad weer op en ik spreek nu met Jan over zijn werk en zijn leven als kunstenaar.

Hoe krijgt hij zijn opdrachten. Hij geeft een inkijkje hoe hij als kunstenaar in zijn onderhoud kon voorzien. Een geregeld inkomen is voor een kunstenaar nu eenmaal niet vanzelfsprekend.

Jan heeft enkele boeken met krantenknipsels die in een duizelingwekkende hoeveelheid zijn werk en zijn exposities over de periode 1968 tot heden laten zien. In dit gesprek kunnen natuurlijk maar een paar voorbeelden passeren.

De foto's in dit stuk zijn voor een deel beelden die de Woerdenaren niet kennen of niet kunnen kennen omdat ze niet zijn uitgevoerd.

Je hebt een tijd gewerkt als creatief therapeut in de Woerdense ziekenhuizen.

“Tot het moment dat ik fulltime als zelfstandig kunstenaar aan de slag ging, heb ik vijftien jaren gewerkt op de psychiatrische afdeling van de ziekenhuizen. Ik was creatief therapeut voor drama en beeldend werk. Eerst een jaar of tien fulltime en later halve dagen. Dat therapeutische werk is best intensief. Je bent met maar enkele mensen bezig en soms zelfs één op één. Je doet aan linoleumsnijden, schilderen of tekenen en de bedoeling is dat de patiënten de confrontatie met het materiaal aangaan. Dat werkt helend. Aan het werk wat ze maakten kon je vaak zien waar hun psychische probleem zat.”

“Ja vijftien jaar, toch lang hè. Het is een keer voorgekomen dat ik patiënten begeleidde naar het zwembad en dat er door bewoners van de Leeuwerikstraat meewarig werd gezegd, “het is toch wat met Jan, die zit al zo lang in het ziekenhuis”.

Veel kunstenaars werkten met de Beeldend Kunstenaars Regeling (BKR)

Van 1956 tot 1987 bestond er in Nederland een Beeldende Kunstenaars Regeling (BKR) regeling, waardoor kunstenaars in ruil voor hun diensten of kunstwerken een inkomen konden krijgen. Deze regeling was vooral bedoeld als opstapje, als steuntje in de rug, zodat kunstenaars op den duur zelfstandig konden werken. Ook bekende schilders als Appel, Corneille en Lucebert maakten hiervan enige tijd gebruik.

De uitvoering van de BKR was in handen van het gemeentebestuur van de woonplaats van de kunstenaar. Grote gemeenten hadden adviescommissies die het werk beoordeelden.¹

Er zat een mooie filosofie achter deze regeling. In een interview in een landelijk blad² lezen we: “Kunstenaars horen net zo goed bij de samenleving als vervoerders en bruggenbouwers en de overheid legt ook wegen en bruggen aan. We moeten kunstenaars veel meer vergelijken met andere beroepsgroepen. Zij maken de omgeving mooier, zorgen ervoor dat we niet in een kille, kale maatschappij leven. Dat geldt voor de architectuur, maar ook voor de inrichting van de wachtkamer van een huisarts. Kunst is essentieel voor een samenleving. Daarbij moeten we leren accepteren dat kunst zich op het terrein van de emotie beweegt. Kunst mag iets losmaken, mag mensen wakker schudden.”

Jan vertelt, terugkijkend op de BKR: “Jazeker, ik heb dat ook gedaan, maar ik heb er maar een half jaar gebruik van gemaakt. Als ik me goed herinner was dat rond 1970. Nu is de BKR allang afgeschaft. Het is heel lang een goede regeling geweest en gaf zekerheid. In de praktijk was het zo dat een commissie over de aankoop van je werk besloot en er daarmee voor zorgde dat je een basisinkomen had. Voor de duidelijkheid wil ik nog even zeggen hoe dat ging. Via de commissie werd je werk aangekocht en van dat bedrag kreeg je iedere week een stukje uitbetaald. Dat was geen vetpot.

Mijn werk werd beoordeeld door een commissie uit Den Haag, want de groep kunstenaars in Woerden was te klein voor zo’n commissie. Je mocht dan ook weer niets bijverdienen, want dat werd van je uitkering afgetrokken. Nee, ik wilde niet in de BKR blijven hangen, ik wilde zelfstandig zijn.”

Hoe kwam je daarna als kunstenaar verder aan opdrachten?

”Ja, dat kan heel verschillend zijn. Het verlenen van een opdracht voor een werk in de openbare ruimte kan op verschillende manieren. Het begint met een opdrachtgever die iets wil hebben. De ene keer wordt er een prijsvraag uitgeschreven de andere keer word je rechtstreeks benaderd. Soms is het een overheid, dan weer een schoolbestuur of een bedrijf.”

“Er bestaat, dacht ik, zelfs een Beeldende Kunst-krantje, op grauw papier gedrukt, waarin je op opdrachten kunt inschrijven. Soms zijn de eisen wel heel bijzonder. Ik heb een keer een advertentie gezien over een kunstwerk wat op een rotonde moest komen. Dat beeld mocht volgens de eisen niet confronterend zijn. Dat is net zoiets als dat een beeld niet op mag vallen. Nou, dan hoeft je het wat mij betreft ook niet neer te zetten. En dan doe ik ook niet mee.

¹ De BKR is omgezet naar een Wet Inkomen Kunstenaars, vervolgens naar een Wet Werk en Inkomen Kunstenaars en in 2012 is deze vervallen.

² Reformatorisch Dagblad 11-07-2012

Je moet zeker zijn van jezelf om ergens aan mee te doen. Je moet immers hele mappen vol documentatie opsturen naar een commissie, dan volgt er een uitnodiging naar een tiental inschrijvers om een ontwerp te maken en via een selectie van drie wordt er dan één uitgenodigd voor een gesprek. Dat is best een hele weg om te gaan. En dan te bedenken dat zo'n commissie vaak uit kunstenaars bestond die in hun eigen kring ook nog wel eens voorkeuren hadden. En die kreeg dan de opdracht. Nee, ik heb niet vaak aan inschrijvingen meegedaan. Genoeg daarover."

Er bestaat een 1 of 1,5% regeling voor aankleding van openbare gebouwen en scholen. Hoe werkte dat voor jou in de praktijk uit?

"Ja op die manier heb ik ook wel opdrachten gekregen". Lachend: "Het kwam zelfs wel eens voor dat het geld gesplitst werd en dan werd er een mooi tegeltableau in het gebouw aangebracht, wat nooit meer iemand zag en mocht je als kunstenaar nog iets voor buiten zien te maken."

Binnen de gemeente Woerden is veel van jouw werk te bewonderen.

"Ik zou het niet allemaal meer kunnen opnoemen, ik heb er geen lijst van, maar plakboeken vol met foto's en krantenknipsels. Soms loop ik door Woerden, ik zie een beeldje en dan denk ik, verdomd dat is waar, dat heb ik ook nog gemaakt.

Ik heb lang niet alles bijgehouden en vaak werd het direct verkocht. Toen ik eenmaal zelfstandig werkte, exposeerde ik veel bij de Twee Pauwen in Den Haag, in Voorburg en bij Kunstliefde in Utrecht en daar is veel verkocht. Dan gaat het door de rest van Nederland. Je krijgt uit privacyoverwegingen meestal niet te horen waar het is gebleven. Ja en daar word je niet echt bekend mee."

*....dan denk ik, verdomd
dat is waar, dat heb ik
ook nog gemaakt.
foto Nancy Six Dijkstra*

Het beeld voor de Mensenrechten is misschien wel jouw bekendste beeld in Woerden?

*Jan werkt aan het beeld
voor de mensenrechten,
1982
foto Jaap van der Voorn*

"Ja, ik denk het. Het beeld van de 'Mensenrechten' vind ik nog steeds mooi. Ik heb dat gemaakt in 1982 en is een geschenk van het Comité Woerden voor Mensenrechten en van mij en is in brons uitgevoerd met een granieten sokkel. Het stond eerst voor de Bonaventurakerk, maar het is verplaatst naar de ingang van het kasteel. Wel zo mooi naar mijn idee.

Er kwam nog een aardige nabrander over dat mooie beeld. In 1986 ging ik aan de slag voor de wijk Molenvliet. Een prachtige opdracht. Een tweetal tweedejaars-studenten van de Academie konden dat kennelijk niet hebben en zij gaven in de krant flinke kritiek en weinig vleierende opmerkingen over mij en over het beeld van de 'Mensenrechten'. Nou die gasten heb ik even stevig van repliek gediend. Je moet het maar eens nalezen."

“De Golf” in opdracht van de winkeliersvereniging Molenvliet is een kunstwerk waar ik best trots op ben. Het werd onthuld op het plein bij het winkelcentrum Molenvliet, maar het staat nu heel mooi naast de Maranathakerk. Omdat Molenvliet staat voor water, vond ik het toepasselijk om een golf te creëren waarin een vrouwenfiguur zwemmend voor een deel in verdwijnt.”

1986 *De Golf*, foto Theo Aarsen

“Ja en dan is er het beeld van ‘De Jager’, in brons en natuursteen, wat ik ook in 1986 maakte. Hoewel er een mooie lijn in zit en kracht en beweging uitdrukt, zou ik het nu niet meer zo maken. Het bedrijf waar ik het voor maakte, vond dat het vooral realistisch moest zijn en dan ben je toch wat meer beperkt. Ik heb er jarenlang van kunnen genieten, want ik woonde er vlakbij op de Rijnkade. Ik hoorde dat de begroeiing er nu bijna bovenuit komt. En ik weet eigenlijk niet of ik dat jammer vind.”

En dan volgt een bijzonder verhaal.

Jan raakt op dreef en vertelt enthousiast over twee beelden in Loon op Zand. Hij typt zacht neuriënd de naam van de villa in op zijn tablet en leest voor:

"Aan de rand van Loon op Zand staat een huis waarvan er maar één bestaat: Villa le Blaireau. De villa is tot in het detail gebouwd en ingericht naar de smaak van de eigenaar: Audax topman Jacques de Leeuw.... heel bijzonder, de uitvinder van de leesmap. En de AKO-literatuurprijs. Hij is met een klein blaadje over wielrennen begonnen. Weet je ik zoek het nog even verder op internet."

Beelden van Jan Vermaat bij Villa de Blaireau in Loon op Zand

verwezenlijkt. Het landhuis is echter gesloten voor publiek. Een uitzondering maakt De Leeuw voor groepen mindervaliden met hun begeleiders. Zesmaal per jaar zijn zij te gast in de parkachtige tuinen van de villa met beelden van Ton Buynsters uit Haaren, Jan Vermaat, Harry van Amelsfoort, Ton Mooy, Eugène Peters. Sculpturen en schilderijen

Ik lees mee op zijn tablet:

.....In Loon op Zand staat de villa van Jacques de Leeuw. Het bouwwerk refereert aan een Amerikaans landhuis zoals we dat uit films kennen. Er is een veelheid van stijlcitaten verwerkt. De Leeuw heeft alles samengebracht wat hij mooi vindt en dat is veel. Te veel in de ogen van de één; een ander bewondert de pracht en praal.

Eén ding is zeker: Villa le Blaireau maakt de tongen los.

Met Villa Le Blaireau heeft de ondernemer zijn architectonische droom

zijn er, variërend van Karel Appel tot het 'fantastisch realisme' van eerdergenoemde Eugène Peters.....

Jan:

“Ik werd op een bepaald moment benaderd door de mevrouw die jaarlijks de AKO-literatuurprijs uitreikte. Ik kreeg de opdracht een beeld te maken voor de ingang van het gastenverblijf bij deze villa. Dat gastenverblijf was ook al een ongelooflijk grote woning. Het was echt zo'n huis met paardenstallen, een buiten- en een binnenzwembad, wandschilderingen, mozaïek van ingelegd marmer en meer van dat moois. Toen ik de opening bijwoonde stonden er uiteindelijk die twee beelden van mij. Ik heb een prachtig boek dat over dat gastenverblijf is gemaakt. Dat was een goede tijd want ook de bestuursvoorzitter van Philips bestelde naar aanleiding daarvan een beeld bij me.”

2013 Bep Cherillo en Tineke Hoepman herstellen het plastiek bij Sportlust '46

We keren terug naar Woerden.

Van Jan vinden we veel werk in onze stad terug, maar er is ook veel verdwenen. Scholen, bedrijfspanden, verenigingsgebouwen zijn afgebroken en dan verdwijnen wandschilderingen, plastieken en andere kunst.

“Bij Sportlust '46 hangt nog een buitenplastiek, geen beeld, meer een schildering op specie die op de muur is aangebracht. Het zijn voetballers en het plastiek is enkele jaren geleden door leden van de Kunstkring hersteld. Ik moet nog eens kijken wat ze ervan gemaakt hebben”.

2007 Ingang Havenzathe, foto Theo Aarsen

Van het jaar 2007 is de aankleding van de ingang van het appartementencomplex Havenzathe aan de Emmakade. Jan woont op dat moment in Friesland maar slaapt in Woerden in de container waarin hij werkt. Jan hakt in witte natuursteen een Neptunus met drietand en daarbij een zeemeermin. “Havenzathe is een verwijzing naar de haven van Woerden”, zo vertelt Jan, “Neptunus is de god van de zee en van al het stromend water en de zeemeermin werd door de kerk in de middeleeuwen gebruikt om de mensen te waarschuwen voor het kwaad van de verleiding.

Ja, dat was best leuk om te doen. Het moest realistisch zijn en de opdrachtgever was dik tevreden.”

Dit kunstwerk aan de Emmakade is opgenomen in de wandeling “Geveldecoraties” van het Stadsgilde Woerden.

Zoals je vertelde, er is veel werk wat in huiskamers is beland?

“Ja, vaak zijn dat portretten, die heb ik echt heel veel gemaakt. Kijk hier heb ik nog een mooi portret van een meisje. Voor de NOS-studio’s maakte ik een mooie kop in plexiglas gevat, daar heb ik een hele serie foto’s van en kijk, hier is het dubbelportret van het echtpaar De Kruif uit Woerden. Het is echt te veel om op te noemen”.

Jan trekt in zijn atelier een lade open en de foto’s van zijn werk puilen eruit. Met een grote glimlach toert hij uit grote stapels nog veel meer portretten tevoorschijn. Er is ook een foto van Arie Zwart. Een portret van Arie staat in een vitrine in het Stadsmuseum.

“Kom even mee naar de tuin, daar heb ik nog vijf kopjes staan die de verschillende zintuigen voorstellen”.

Niets te veel gezegd. Ook deze beeldjes vertellen in een prachtig patina hun eigen verhaal.

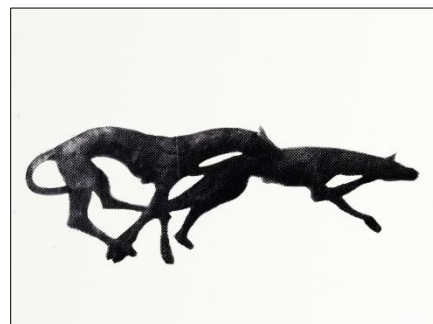
Zijn andere kunstenaars uit jouw tijd ook zo zichtbaar in de stad?

“Die zijn er zeker. Er is veel mooi werk van Taeke de Jong bijvoorbeeld.”

Jan vertelt uitgebreid over de inschrijving voor een beeld op de in 1986 gerenoveerde Snellerbrug. De commissie besloot toen tot de keuze van het beeld de ‘Schaatsenrijders’ van Taeke.

Jan had op die plaats heel graag zijn ‘Snelle Honden’ als blikvanger willen zien. Ze werden het op een nippertje niet. Over de keuze voor het kunstwerk op deze plaats is zelden zoveel in de regionale bladen geschreven. Vrijwel niemand herinnert zich de discussie hierover nog.

“Gelukkig maar”, vindt Jan. Maar met enige trots toont hij het knipsel uit de Woerdense Courant met zijn Snelle Honden.

“Snelle Honden”, een ontwerp van Jan Vermaat voor de Snellerbrug, 1986. Foto Woerdense Courant

Van een Oostenrijkse kunstenaar José Pirkner is in Woerden ook veel te vinden. Dat zijn de

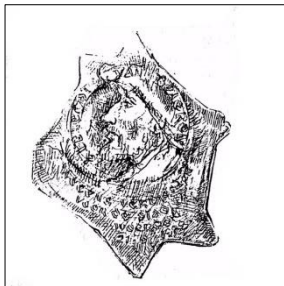
‘Volleybalsters’ op de Jozef Israëlslaan, de ‘Wielrenners’ op de Oostsingel en nog enkele andere.

Waarom is een Oostenrijker, een buitenlandse kunstenaar als Pirkner in Woerden zo duidelijk vertegenwoordigd?

“Ja, daar is wel een verklaring voor. Pirkner maakt mooi werk in brons en woonde begin 70-er jaren een tijd in Harmelen. Hij was een goede bekende bij de gemeente en hij kreeg zodoende veel opdrachten. Zo ging dat in die tijd. Er stond bovendien nog weinig kunst in Woerden. Pirkner was iets ouder dan ik en ik heb hem verder niet gekend. Oh ja, dat beeld van hem van die wielrenners ben ik ook een keer in Portugal tegengekomen. Twee keer gemaakt dus”, meldt hij met een knipoog.

“Het leek er in die tijd op dat het de burgemeester was die kunst, cultuur of stadsverfraaiing in de portefeuille had. Die kon zijn eigen keuzes maken. Zo zijn de ‘Vosjes’ bij Weddesteyn gerealiseerd en het ‘Jonge echtpaar’ op de Westdam en nog enkele andere. Die zijn weer door Van Ravenswaaij gemaakt.”

“Maar zoals ik al vertelde, tegenwoordig zijn daar min of meer onafhankelijke commissies voor.”

*ontwerp stadspenning,
1990*

Er zijn natuurlijk opdrachtgevers die weleens afzien van jouw ontwerp?

“Dat komt gelukkig niet zo vaak voor, maar ik wil wel verklappen dat ik rond 1990 op verzoek van de gemeente een erepenning heb ontworpen. Een penning met de contour van de oude vestingstad en op de ene kant het oudst bekende zegel van Woerden en op de andere kant de kop van Albrecht van Beieren die ons de stadsrechten verleende. Het zou een penning zijn die zou worden uitgereikt aan burgers die zich verdienstelijk hadden gemaakt voor de gemeenschap. Het is het niet geworden. Men koos voor een platen bord met het Woerdense stadswapen als hoogste onderscheiding.”

Lachend: “Ik moet er geloof ik nog een rekening van indienen”

Met Jan kun je heel lang in gesprek zijn over zijn werk. Er is zoveel dat het eigenlijk jammer is dat er hierover nog geen boek is verschenen. Zou dat wat zijn, spreken we hardop uit.

We sluiten af en de volgende keer praten we over zijn activiteiten bij de Kunstkring Woerden en natuurlijk heb ik nog wat vragen over.

Is er een verband tussen het kunstwerk bij Gevaert op de Stationsweg en een soortgelijk werk bij Blue Print Automation op de Steinhagenseweg? En met welke kunst is Jan nu bezig? We spreken opnieuw af en Jan belooft nog wat flinke uitsmijters.

Een treffende beschrijving van het werk van Jan Vermaat is sinds mei 2020 te vinden in verhaal nr. 30 van de serie Verhalen van Woerden³, geschreven door Frans Lander.

³ Zie [Verhaal van Woerden](#)